

Riksintresse för kulturmiljövården

Flodabygden (D26)

Floda nygotiska sockenkyrka, Foto KBT

KUNSKAPSUNDERLAG

(2015-01-23)

Värden

Kunskapsvärde

Flodabygdens många herrgårdar speglar godsbildning från medeltid till idag. Säterierna uppvisar ett mycket rikt byggnadsbestånd från själva mangårdarna med stora arkitekturhistoriska och konstnärliga värden som speglar flera århundradens ideal, t.ex. Vegersbergs mycket representativa mangård från 1600-talet med låga timmerbyggnader med säteritak, Fors mangård från 1700-talet uppförd i timmer och faluröd till Ökna med den mycket säregna trädgårdsmuren från 1700-talet. Vid Abbotsnäs utgör flyglar och de parställda uthusen vid infarten en känslig miljö från 1700-talet. Fjällskäfte uppvisar personhistoriska värden genom den omtalade fältmarskalken Lars Kagg. Corps de logi är tidstypisk i sin utformning i empire stil.

Till godsden hör ekonomigårdar med ett antal ladugårdar och magasin med byggnadshistoriska värden. Vid sidan om dessa märks statarbostäder, arrendegårdar och torp med många historiskt intressanta byggnader och framförallt socialhistoriska och samhällshistoriska värden. Banninge är en utgård med en mycket stor

ladugård och tre likadana bostadshus med bodar, där utformning och placering i landskapet på ett intressant och tydligt sätt visar på gårdens ställning som produktionsenhet och boende för jordbruksarbetare.

Herrgårdslandskapet med odlingsmark och byggnader speglar en rad funktioner och sociala samband inom godsens organisation och drift. Antalet gods bidrar till att det är möjligt att studera variationer och likheter inom dessa områden.

Floda kyrkomiljö är en plats med stor betydelse för bygdens historia och med symboliskt värde. Miljön med byggnader uppbär stora samhällshistoriska värden uttryckta i byggnader med administrativa funktioner. Floda kyrka renoverades under 1800-talet och fick då sin nuvarande form. Kyrkan i sig är synnerligen ovanlig i sin monumentala och påkostade utformning som nygotisk landsortskatedral. Kyrkans medeltida valvmålningar av Albertus Pictor har stora konsthistoriska värden.

Byar och gårdar med sina värdefulla byggnader är representativa för och berättar om bystruktur och byggnadstradition i äldre tid. Flera byar är närmast oskiftade och uppvisar en ålderdomlig bystruktur där mangårdarna omfattar en rad byggnadshistoriskt intressanta byggnader. Här märks bl.a. Berga och Båresta med enkelstugor och parstugor i två våningar samt loftbodas från 1700-talet. Himlinge och Ökna byar är två andra exempel. Kalsta är Floda hembygdsgård och omfattar välbevarade och ålderdomliga byggnader, varav flera står kvar på ursprunglig plats. Många av byarna har kontinuitet från yngre järnålder vilket anges genom bygravfält från yngre järnålder.

I Floda finns rika bosättningsmiljöer från stenåldern, framförallt i sydväst vid Hägerbo och Sandstugan. Lösfynd från stenåldern anger att området har ytterligare ett stort antal ännu inte identifierade boplatser. De berättar om en tid av förändring, en övergång till att bli mer bofasta och då jordbruket tog sin början i ett landskap med karaktär av stora fjärdar. Boplatserna i Floda utgör viktiga pusselbitar för förståelsen av äldre och framförallt yngre stenålderns liv och bosättningar.

Upplevelsevärde

Herrgårdsmiljöerna och deras kontrasterande omgivningar av öppen, storskalig åkermark har stora upplevelsevärden. Bebyggelsemiljöernas variation och detaljrikedom innebär att många enskilda miljöer har stora pedagogiska kvalitéer. Miljöerna kan bidra med förståelse för godsens hierarkiska organisation och olika samhällsgruppers ställning och livsvillkor. Till herrgårdarna hör parker, ofta med stora skönhetsvärden. Såväl herrgårdar som byar och torp har stora miljöskapande värden. Herrgårdarna med alléer och byarnas täta husgrupperingar utgör viktiga inslag i landskapet som förstärker indelningen av landskapet i olika rum.

Det slingrande vägnätet som i fler fall följer åsryggarna har en ålderdomlig karaktär och förmedlar känslan av att färdas i äldre tid. Från vägarna och från kyrkhöjden erbjuds utblickar över det öppna jordbrukslandskapet med fuktiga odlingsmarker och betesmarker runt dalgångarnas sjöar.

Floda kyrka utgör ett viktigt riktmärke med sin katedralliknande utformning och placering på en markant höjd. Floda kyrka kan anas på flera mils avstånd.

Bruksvärde

Godsen samt byar och gårdar har stora värden som jordbruks- och skogsfastigheter. Många av områdets byggnader används för åretruntboende. Torp i periferin fungerar som fritidshus. På flera av godsen är byggnadsbeståndet så omfattande att flera arbetarbostäder, t.ex. större statarbostäder inte längre underhålls eller brukas.

Mål för att tillgodose riksintresset

- kunskapsvärde, upplevelsevärde och bruksvärde

Herrgårdsmiljöernas karaktär och landskapet samt enskilda platser, t.ex. arbetarbostäder, kvarnplatser, som berättar om godsens drift ska bevaras. Omgivande parker, tillfartsvägar och alléer ska vidmakthållas. Herrgårdarnas byggnader med sina särdrag och kulturhistoriska värden ska kunna upplevas även i framtiden.

Det ska vara möjligt att förstå och uppleva kyrkomiljöns karaktär av sockencentrum. Kyrkomiljöns mångfacetterade byggnadsbestånd ska underhållas och brukas så att miljön förblir öppen och tillgänglig för allmänheten. Kyrkomiljön ska kunna brukas och upplevas utan störande inslag.

Jordbrukslandskapets välbevarade byar ska brukas och utvecklas på ett sådant sätt att den ålderdomliga bystrukturen och enskilda byggnadshistoriskt värdefulla byggnader består. Det ska vara möjligt att kunna uppleva byarnas täta husgrupperingar och byggnadernas karaktär. Det öppna landskapets med sina långa utblickar över åkrar, hagmarker, herrgårdar och byar ska behållas.

Det innebär att:

- Herrgårdsmiljöerna med omgivande odlingslandskap behåller sin övergripande karaktär.
- Värdefulla utpekade bebyggelsemiljöer, kyrkomiljön, herrgård, byar och torp underhålls med stor varsamhet och på ett sådant sätt att deras karaktär inte förvanskas.
- Nyttillkommande bebyggelse placeras och utformas så att förståelsen och upplevelsen av kyrkomiljön och bebyggelsemiljöernas särdrag inte går förlorade eller försvåras.
- Låglänta gräsmarker betas, de öppna odlingsmarkerna bebyggs inte eller planteras inte heller med sådan gröda att de öppna utblickarna försvinner.
- De ålderdomliga åsvägarna rätas inte eller breddas så att den övergripande upplevelsen av dem förändras.
- Alléer bevaras.

Beskrivning

Naturgeografi

Nordväst till sydostgående sprickdalslandskap med sjöarna Kyrksjön, Jägern och Floden. Sjöarna har haft betydligt större utsträckning i äldre tid, före 1800-talets utdikningar och sjösänkningar. I den breda sprickdalen finns flera mellanliggande höjdsträckningar med riktning nordväst till sydost. I öster och väster kantas dalgången av rullstensåsar. I öster märks den markanta Himlingeåsen utmed Kyrksjöns nordöstra strand. I norr förgrenar sig dalen i mindre dalgångar med en bred utlöpare mot Gålsjön i öster. De öppna odlingsmarkerna domineras av lerjordar och utdikade mossmarker för att mötas av morän med uppstickande bergklackar i de högre partierna. Höjderna är skogbeväxta och präglas av storblockig terräng. Norr om området vidtar den skogtäckta Mälarmården.

Dagens landskapsbild

Landskapet präglas av mjukt böljande åkermark med utblickar mot vasskantade sjöar i sänkorna. I anslutning till dessa finns låglänta åkrar och gräsmarker. Genom den platta åkermarken löper långa, breda diken. I odlingslandskapet ligger höjder med hagmark och skogspartier som delar in området i flera landskapsrum där byar och gårdar ligger på framträdande platser i terrängen. Vid Flodasjön ligger sockencentrum med tät bebyggelse och den mycket monumentala kyrkan. Kyrkan syns på långt håll och utgör ett riktmärke. I den norra delen bär en stor del av åker och hagmark tydlig prägel av de mossar som de ursprungligen utgjort. I denna del av bygden är den öppna marken mycket flack och omgiven av täta barrskogar. Bebyggelsen ligger på låga höjder i det flacka landskapet.

Dagens brukande

Storskaligt jordbruk och skogsbruk vid godsens.

Dagens bebyggelsestruktur

Bebyggelsen i Floda omfattar en rad olika bebyggelsemiljöer, i norr och i väster dominerar de stora herrgårdarna, Fjällskäfte, Ökna, Abbotsnäs, Fors och Vegersberg. Den södra till sydöstra delen präglas av bondebygd med byar vilka skiftats i olika omfattning. Till herrgårdarna hör traditionella arbetarbostäder, arrendegårdar och torp. Flera bondgårdar har haft torp på sina utmarker. Sockencentrum omfattar kyrkan med kyrkogård och äldre administrativa och socialt serviceinriktade byggnader liksom modernare villabebyggelse samt någon småindustri.

Sockencentrum med kyrkan

Centralt i Floda socken invid Kyrksjön ligger sockencentrum med Floda kyrka på en markant höjd. Floda kyrka är i grunden en medeltida kyrka med troligt ursprung i 1100-talet. Den byggdes om under 1300- och 1400-talen, vilket resulterade i en byggnad som idag bildar det norra skeppet i kyrkan. Här syns valvmålningar av Albertus Pictor från 1400-talet. Kyrkan har byggts om i flera omgångar sedan dess, senast under 1880-talet då den omgestaltades i stor omfattning och blev en nygotisk katedral i tegel. Kyrkans interiör och exteriör är säregen och genom sin storlek speglar kyrkbyggnaden befolkningsökningen i Floda under 1800-talet. Kyrkan omges av en mycket stor kyrkogård som utvidgats i omgångar mot Kyrksjön i norr. På kyrkhöjden ligger även det stora sockenhuset från 1828, där kyrkskolan tidigare haft sina lokaler. Här finns också Bleckhornet från 1700-talet som varit sockenmagasin och organistboställe. Nedanför kyrkan ligger prästgården Granhammar med en panelad, ljusmålad manbyggnad från 1800-talets mitt. Den tidigare fattigstugan är ombyggd till arrendatorbostad. Samtliga byggnader, prästgården undantaget, är faluröda och av betydande storlek vilket kan ses spegla Flodabygden som en välmående jordbruksbygd. Miljön präglas av högväxta lövträd.

Herrgårdarna

Abbotsnäs

Abbotsnäs ligger på en höjd på norra sidan av sjön Floden. Mangården ligger ner mot sjön omgiven av åkermark och ekonomigården ligger i norr upp mot utmarken. Huvudbyggnaden på Abbotsnäs var ursprungligen en säteribyggnad i karolinsk stil med säteritak från 1700-talet. Den har dock byggts om vid flera tillfällen, senast 1947 då den fick sitt nuvarande utseende med gulmålad panel. Byggnaden flankeras av flyglar och två små, gulmålade, uthus från 1700-talet med topptak i spån, ett herrskapsdass och ett lusthus med takmålningar från 1770-talet. Till gården hör en omfattande ekonomigård, med ett stort äldre magasin med vällingklocka, ladugårdar och diverse uthus från 1800-talet och 1900-talet. Till gården har det hört en rad arbetarbostäder, varav flera finns kvar norr om gården, bl.a. stora statarbostäder. I norr ligger även Abbotsnäs skolhus från 1896, idag privatbostad.

Fjällskäfte

Fjällskäfte, invid Gålsjöns södra strand, hade ställningen av frälsegods redan under medeltid. Bebyggelsen vid Fjällskäfte är omfattande med många välhållna byggnader. På 1860-talet uppfördes en ny huvudbyggnad i empirestil med vitmålad puts. Byggnaden är försedd med en lanternin på mitten och har troligen ritats av Johan Fredrik Åbom. Den flankeras av två flyglar från 1600-talet med säteritak uppförda under fältmarskalcken Lars Kaggs tid. Lars Kagg var en av 30-åriga krigets mest framgångsrika härförare. Till herrgårdsmiljön hör en rad tidstypiska och arkitektoniskt påkostade byggnader. Ladugården i sten dominerar ekonomigården och har för Sörmländska gods en vanlig utformning med vitmålad puts dekorerad med små svarta stenar. (detta utförande har varit vanligt på de Celsingska egendomarna). Invid ladugården ligger ett stort magasin från 1880-talet. Till herrgården hör ett badhus från 1910, en trädgårdsanläggning med växthus och en rad arbetarbostäder av olika utformning, från 1800-talets statarlänga till arbetarbostäder från 1900-talet och sentida villor för de anställda. Vid godset har det även funnits en skola, uppförd 1886. Till Fjällskäfte hör Banninge i väster som tidigare varit säteri och som fungerat som utgård till Fjällskäfte sedan tiden runt år 1800. Vid Banninge ligger tre stora arbetarbostäder på rad, var och en för flera hushåll, med tillhörande bo-

dar placerade framför bostäderna. Där finns också en mycket stor ladugård och en lada. Byggnaderna är från tidigt 1900-tal och är framträdande genom sin storlek där de ligger på en höjd i ett i övrigt mycket flackt landskap. Hela miljön illustrerar på ett mycket tydligt sätt utgårdens funktion och ställning.

Fors

Norr om sockenkyrkan ligger Fors säteri med mangård öster om landsvägen och ekonomigård i söder på ömse sidor om vägen. Manbyggnaden är från 1762, faluröd och uppförd i timmer. Den har två våningar av vilka den översta är förhöjd och försedd med brutet tak vilket tillsammans med den sparsmakade fönstersättningen ger byggnaden ett ovanligt slutet och högrest utseende. Till mangården hör två flyglar vilka troligen uppförts ungefär vid samma tid. Utmed vägen ligger flera arbetarbostäder, rödfärgade bodar, magasin och ladugård som tillsammans skapar en levande och sammanhållen enhet.

Vegersberg

Mangården vid Vegersberg ligger på en höjd invid det vattendrag som bundit samman sjöarna Jägern och Övre Jägern. Manbyggnaden är uppförd i en våning i timmer, rödfärgad och i karolinsk stil med säteritak. Den flankeras av två flyglar i liknande stil, tillsammans bildar de en mycket välbevarad gårdsbild. Byggnaderna är omnämnda 1685 och med ord som anger att de var relativt nya vid denna tid. I söder ligger fägården med flera stora ekonomibygnader och några arbetarbostäder från framförallt 1900-talet.

Ökna

Ökna säteri har ett ursprung som medeltida sätesgård och ligger på en markant höjd mellan sjöarna Floden och Jägern. Merparten av bebyggelsen daterar sig till 1800-talet, corps de logi fick sitt nuvarande utseende med gulmålad puts 1862 då den byggdes på och fick tre våningar. Den flankeras av en flygel från 1700-talet. Till samma tid daterar sig den pampiga och påkostade trädgårdsmur som sätter sin prägel på miljön vid Ökna. Ekonomigården ligger söder om vägen och domineras av en stor ladugårdslänga från 1850-talet tillkommen när Ökna skulle bli en mönstergård. I anslutning till fägården ligger ett flertal arbetarbostäder av olika karaktär från mindre bostadshus till mycket stora statorbostäder från framförallt 1800-talet. Merparten av byggnaderna brukas fortfarande.

Jordbrukslandskapets byar

Berga, Båresta, Himlinge och Öknaby är byar där det alltså är möjligt att uppleva en struktur som visar på den oskiftade byns sammanhållna karaktär. I *Berga* finns tre gårdar, alla med ålderdomlig värdefull bebyggelse med ett högt och framträdande läge i landskapet. Två av manbyggnaderna är parstugor i två våningar från 1700-talet. Till den östra gården hör även en äldre enkelstuga i två våningar. Manbyggnaden på den mittersta gården är en salsbyggnad från sent 1800-tal med gulmålad panel. Den övriga bebyggelsen omfattar en rad äldre bodar, magasin och ekonomibygnader från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Vid den mittriga gården finns stora djurstallar från sent 1900-tal. I *Båresta* finns en större villa i nytt läge från 1912 uppförd med förebild i Abbotsnäs manbyggnad. Vid sidan om denna ligger två gårdar kvar i ursprungligt läge. Här finns två enkelstugor i två våningar med var sin loftbod som flygel. Dessa mangårdar är välbevarade med mycket ålderdomlig prägel. Loftbodarna är av stort byggnadshistoriskt intresse. *Himlinge* har till största delen behållit sin oskiftade karaktär och på bytomten ligger de ursprungligen sju gårdarna kant i kant med varandra. Mangårdarna ligger på södra sidan om bygatan och ekonomigårdarna i norr. Bebyggelsen som är tät och omfattande består av faluröda byggnader uppförda under sent 1800-tal och 1900-talets första hälft. I *Öknaby* ligger gårdarna tätt invid varandra. Själva byn reglerades i samband med storskiftet 1772 varvid gårdarnas tomter reglerades. Vid laga skifte 1845 flyttades två gårdar ut. Ökna bys bebyggelse är framförallt från 1800-talet med enstaka byggnader från 1700-talet och 1900-talet. I den östra delen av byn har det uppförts en ny parstuga i timmer, troligen tillkommen under 2000-talet. Vid Ökna har det tidigare funnits en skola och Folkets hus från 1916 finns kvar och används som bygdegård.

I Floda finns ytterligare byar och gårdar med intressant och välbevarad bebyggelse. I söder vid *Hägerbo* finns en tvåvåningsbyggnad som ursprungligen kan ha varit en tvillingstuga. Vid *Kalsta* finns en välbevarad parstuga samt ytterligare ett antal ålderdomliga byggnader som flyttats dit från andra gårdar i socknen, bl.a. två loftbodas och en enkelstuga. Samtliga byggnader är faluröda och uppförda i timmer. Kalsta är Flodabygdens hembygdsgård. *Ramstas* gårdar bär prägel från tiden efter skiftena och har manhus i sexdelad plan försedda med frontespis och med panel i ljus oljefärg. Till gårdarna i Ramsta hör stora ekonomibyggnader från 1900-talet. På gravfältet vid Ramsta finns en torkbastu, en lingrop och två smedjor, alla med ålderdomlig prägel och i mycket gott skick. De har restaurerats av Sörmlands museum. Väster om Ramsta ligger ett äldre missionshus.

Historiska skikt

Förhistorisk tid

Flodabygden är ett av de områden i Södermanland som landhöjningen frilade redan under äldre stenålder. Den långsträckt dalgången utgjorde en fjärd som grundades upp med tiden. När havsnivån låg runt 50 meter över havet gick det in en långsmal vik i dalgången och de norra, västra och östra delarna bildade tillsammans en större sammanhängande landmassa. På Statens historiska museum finns ett stort antal yxor från både äldre och yngre stenålder som visar att bygden varit mycket attraktiv för bosättningar under denna tid. Fynden har gjorts över i stort sett hela socknen, från Öknaby och Brunvalla i norr till Vegersberg i söder. Stenålderns miljöer har likheter med samtida miljöer i Julita, Stora Malm och Österåker i Vingåker, områden som haft stor attraktionskraft under äldre och yngre stenålder. I anslutning till sandiga partier i dessa områden finner vi de äldsta odlingarna i länet. I sydväst, vid Backalund, Hägerbo och Sandstugan finns det ett större boplatsoområde. Ett annat exempel är Ökna där det finns uppgifter om minst tioalet yxor, varav fem flintyxor samt en spjutspets av flinta.

Under bronsålder tycks bosättningar i området vara relativt få om man ser till fornlämningsbilden. Vid Fors säteri finns ett gravfält med stensättningar och en skeppssättning som kan vara från dessa äldre perioder. Under äldre och framförallt yngre järnålder tyder ett antal gravfält och ortnamnsskicket på att merparten av Flodabygden koloniserats. Vid Båresta, Ramsta, Fors, Himlinge, Kalsta, Näs gamla tomt, Tjugesta och Hägerbo finns det gravfält. Bygdens största gravfält med närmare 100 gravar finns vid Ramsta, det är vårdat och skyltat. Vid Näs finns en trolig husgrundsterrass. Vid Floda kyrka finns en runsten som ursprungligen stått vid Stav. Vägnätet i området är terränganpassat och slingrar sig fram utmed områdets åsbildningar och höjdryggar. Det går tillbaks till minst yngre järnåldern, vilket antyds av hur det passerar förbi gravfälten. På Himlingeåsen är sambandet mellan vägen på den markanta åsryggen och gravfältet mycket tydlig. Stora delar av vägnätet kan beläggas genom 1600-tals kartor.

Medeltid

Under medeltid, troligen 1100-talet, uppfördes Floda kyrka och i anslutning till kyrkan utvecklades ett sockencentrum. Ökna och Fjällskäfte är kända som sätesgårdar under medeltid. Abbotnäs var kloster gods till Julita. Vid sidan om dessa har de historiska byarna funnits. Byarna i de centrala och de södra delarna tycks ha rötter i järnåldern medan gårdarna i bygdens periferi uppvisar ett namnsskick som anger att de kan ha etablerats under medeltid. Ort namn med ändelse som –säter, –göl (svedja) och –valla antas spegla en medeltida kolonisation. Ett scenario är att de kan ha uppstått som fäbodas vilka senare permanentats.

Nyare tid – efterreformatörsk tid

Under 1500-talet drogs Abbotnäs in från Julita kloster till kronan och blev säteri. Säteribildningen ledde till att även Vegersberg blev säteri under 1500-talet för att följas av Fors säteri under 1600-talet. De medeltida sätesgårdarna Ökna och Fjällskäfte fortlevde som säterier. Trots omfattande säteribildningar gick inte all jord över till frälset utan en del byar levde vidare. Vissa byar avhystes dock, Banninge och Brunvalla hamnade under Fjällskäfte, Näs under Vegersberg, Löta under Abbotnäs och Sjölunda under Ökna. De fem

säterierna har legat nära varandra och med undantag av Fjällskäfte så tycks säteriernas ägor spegla en till två byar. Fjällskäfte har varit det mest betydande säteriet arealmässigt sett.

Säteribebyggelsen uppvisar en högre ståndsbbyggelse från 1600-, 1700- och 1800-talen. Till godsens hör en rad ekonomibyggnader som speglar godsens drift och utvecklingen. Miljöerna har omfattat ett stort antal torp, statarbostäder, arbetarbostäder, ålderdomshem, badhus och skolhus men också protoindustriella verksamheter såsom tegelbruk, mejerier, kvarnar och sågar. Som exempel kan nämnas ett tegelbruk söder om Ökna, vid Vegersberg finns kvarn och såg kvar och vid Fors finns mejeribyggnaden kvar. De många godsens med tillhörande arbetarbostäder och den omgivande produktionsmarken speglar förändringar inom godsens drift men också samhälls- och socialhistoriska förändringar.

I kontrast till säterierna märks de välbevarade byarna Öknaby, Himlinge, Båresta, Berga och Ramsta. I byarna finns såväl byggnader från tiden före skiftena som under sent 1800-tal uppförda mangårdshus i sexdelad plan med frontespis. Till det kommer stora ekonomibyggnader, varav flera tillkommit under tidigt 1900-tal. I den södra delen av socknen har det funnits kvarnar och sågar som inte hört till godsens. Här fanns även ett färgeri och ett garveri under 1800-talet. En annan verksamhet med betydelse för Flodabygden har varit de gruvor som funnits runt jordbruksbygden, i skogsmarkerna. Viktiga gruvor har varit Skardalsgruvorna i öster och Stavs gruvor i söder. Öster om Floda kyrka har det funnits gruvor, vilka är de enda som ligger inom riksintresseområdet.

Inom stora delar av området utgörs åkermarken av låglänta och vattensjuka ängs- och mossmarker. Under 1800-talet genomfördes en rad utdikningar och kanaler grävdes i syfte att förbättra odlingsmarkerna och att öka åkerarealen. Vid Ökna genomfördes dessa torrlägningsarbeten mycket systematiskt i mitten av 1800-talet under ledning av den dåvarande ägaren landshövdingen J C Åkerhielm som strävade efter göra Ökna till en mönstergård. Under hans drift kom gården att fyrdubbla sin spannmålsproduktion. I norr vid Banninge, en utgård till Fjällskäfte, framträder de uppodlade mossmarker tydligt genom utdikningens spår i form av raka, djupa kanaler.

Värdetext 1987

Flodabygden: Herrgårdsbygd med medeltida säteribildningar (Ökna och Fjällskäfte) och under 1600-talet skapade säterier (Vegersberg och Abbotsnäs) samt byar, torp och gårdar. Öknaby har sammanhållen bykärna och bebyggelse i huvudsak från 1800-talet. Nygotisk sockenkyrka med bevarade medeltida delar samt prästgård, sockenhus med kyrkskola, sockenmagasin och fattigstuga.

Historiska näringar

I Flodabygden har det funnits en rad förindustriella verksamheter, ofta i anknytning till de stora godsens såsom kvarnar, sågar och mejerier. Vid Ökna har det även funnits ett tegelbruk. I Skogsmarken runt Floda centrala jordbruksbygd har det funnits ett flertal gruvor, vid sidan om de mer betydande Skardal i väster och Stav i söder så har det funnits gruvor nära kyrkan. Merparten av gruvorna ligger dock utanför riksintresseområdet men nämns då de varit av stor betydelse för bygden.

Kommunikation

Vägnät med belägg från 1600-talet genom äldre härads- och sockenkartor. Flera av vägsträckningarna är åsvägar som leder från by till by och som kantas av yngre järnåldersgravfält vilket tyder på att de varit i bruk redan i förhistorisk tid.

Samhällsfunktioner

Sockencentrum med administrativa funktioner vid Floda kyrka.

Makt

De stora säterierna har dominerat bygden.

Vems landskap

De många säteriernas landskap, med stora och påkostade herrgårdsanläggningar. I kontrast till detta finns arbetarbostäder, med i flera fall stora statarhus och torp i skogsmarken. Godsmiljöerna kan jämföras med bygdens många välmående byar.

Visuella/historiska samband

-

Koppling till naturgeografi

Herrgårdarna har fått typiska framträdande placeringar på en höjd eller en udde vid en sjö.

Administrativa uppgifter

Namn och identitet: Flodabygden (D26)

Kommun: Katrineholm

Socken: Floda

Karaktärstyp: Herrgårdslandskap, jordbrukslandskap med byar och stenåldersmiljöer.

Karaktärsord: Stenyxor, stenåldersboplatser, yngre järnåldersgravfält, kyrka med medeltida kalkmålningar, sätesgårdar, säteribildningar, herrgårdsmiljöer, säteritak, flyglar, alléer, enkelstugor, parstugor, loftbodas, åsvägar, torp, utgårdar, arrendegårdar, stora ekonomibyggnader, kyrka omgestaltad till nygotisk katedral.

Befintliga skydd

Fornlämningar, 2 kap. KML

Kyrkligt kulturminne, 4 kap KML: Floda kyrka

Riksintresseområde för kulturmiljövården 3kap.6§ MB

RI naturvården, 3 kap.6§MB Öknaby, Floden

Natura 2000 (4 kap 8§MB), Öknaby, Floden, Floda-Kyrksjön

Naturresevat, Himlingeåsen

Biotopskydd för ädellövskog, alléer, vattendrag.

8 kap 13, 14, 17 PBL – bebyggelsen

Uttolkning av gräns 2014

Riksintressegränsen omfattar det sammanhållna landskapsrummet kring Floda kyrka. I öster innefattas den välbevarade byn Himlinge och Himlingeåsen med dess ålderdomliga vägsträckning och intilliggande fornlämningar. Miljön vid Himlinge vänder sig mot Kyrksjön i söder och har en tydlig samhörighet med Floda kyrka på andra sidan om den lilla sjön. I söder omfattas den rika stenåldersmiljön vid Hägerbo och Lindholmen.

Tid	Bebyggelse	Markanvändning	Kommunikation	Samhällsideologi Makt/sociala	Karaktärsområden/ -lämningar Illustrationsförslag
Stenålder	Stort antal lösfynd, yxor m.m. från äldre och yngre stenåldern från hela socknen. Boplatser vid Sandstugan och Hägerboområdet.				Strandlinjekartor som visar landhöjningen. Yxor vid Statens historiska museum.
Järnålder	Ortnamnen och många ordinära gravfält visar på bebyggelsens etablering under järnålder – yngre järnålder.		Markanta åsar som varit viktig färdleder, samband med gravfält.		Ex. Himlingeåsen, väg och gravfält Ortnamnen och gravfältens utbredning Ramsta gravfält
Medeltid	Kyrkan uppförs, troligen på 1100-talet. Fjällskäfte och Ökna sätesgårdar. Abbotsnäs kloster-gods under Julita.			Klosteregendomar och Frälseegendomar vid sidan om byarna.	Kyrkan med medeltid valv och målningar.
1500-talet	Abbotsnäs dras in till kronan och blir säteri. Vegersberg blir säteri.				
1600-talet	Fors blir säteri, byar avhyses troligen under detta århundrade. Ståndsmässig säteribebyggelse uppförs, ex. vid Fjällskäfte, Vegersberg Kyrkan renoveras och får Kaggaska gravkoret.		Härads och sockenkartor visar äldre vägsträckningar	Säteribildningar med frälse sompräglat bygden. Fältmarskalk Lars Kagg äger Fjällskäfte.	1600-talskartor. Säteribyggnader; flyglar vid Fjällskäfte, Vegersbergs mangård. Kaggaska gravkoret med mycket påkostade stuckaturer som visar fältslag.
1700-talet	Säterierna får ny bebyggelse, ex. vid Fors, Ökna, Abbotsnäs flyglar och paviljonger, flygel och trädgårdsmur vid Ökna. Byar med parstugor och enkelstugor i två våningar från 1700-talet och loftbodar, t.ex. Båresta, Berga		Väghållningen förbättras	Administrativa funktioner vid kyrkan med sockenstuga, fattighus etc.	Fors manbyggnad, flyglar vid Abbotsnäs och Ökna. Bostadshus och loftbodar vid Berga, Båresta och Kalsta
1800-talet	Torpexpansion, nya huvudbyggnader vid Ökna och Fjällskäfte. Abbotsnäs byggs om. Enstaka bondgårdar flyttar ut i samband med skiftena, framförallt nya ekonomibyggnader i bondbyar och gårdar Floda kyrka byggs om till nygotisk katedral. Utdikningar och kanalföretag ger ny åker		Vägnätet förbättras, stenbroar	Skolhus uppförs, protoindustrier, kvarnar, sågar, mejerier	Ökna, Fjällskäfte och Abbotsnäs corps de logi. Ramsta 1800-talsbebyggelse. Abbotsnäs skola. Floda kyrka.
1900-talet	Godsen blir moderna företag				Inslag av silos, stora djurhallar, maskinhallar